

EU-DOMSTOLENS SENESTE PRAKSIS OM EU'S CHARTER OM GRUNDLÆGGENDE RETTIGHEDER

Dansk Forening for Europaret

20. april 2022

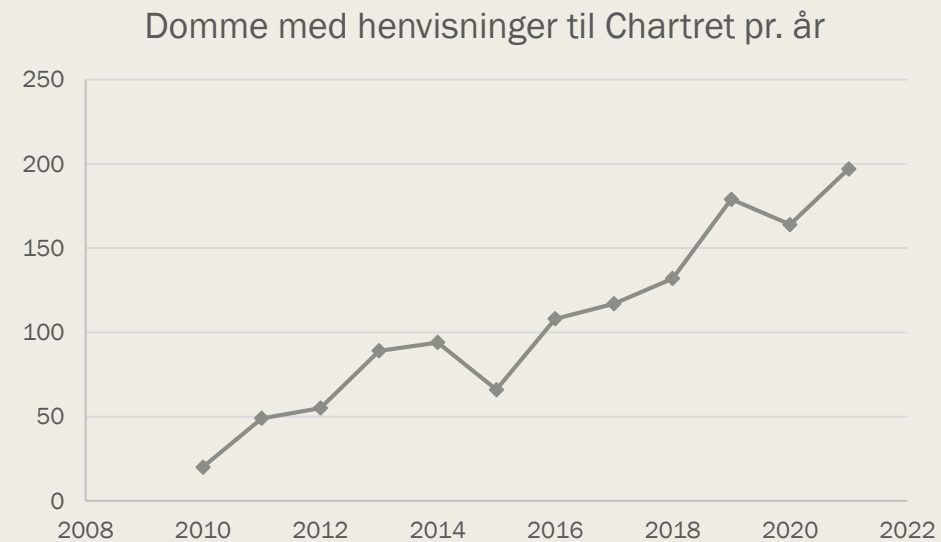
Dagsorden

- Indledende
- Tværgående problemstillinger
 - *Anvendelsesområde*
 - *Forholdet til EMRK*
 - *Horisontal direkte virkning*
- Specifikke problemstillinger

EU's Charter om Grundlæggende Rettigheder

- Oprindeligt proklameret den 7. december 2000
 - *Tilpasset 12. december 2007*
- Bindende siden Lissabon-Traktaten (december 2009)
 - *TEU artikel 6, stk. 1:*
 - "...samme juridiske værdi som traktaterne."

EU's Charter om Grundlæggende Rettigheder

Udtræk fra curia.eu-søgedatabasen

Antal domme med henvisninger til Chartret i domspræmisserne 2010-2021. Inkluderer alene Domstolen

EU's Charter om Grundlæggende Rettigheder

■ Generelle bestemmelser

- *TEU artikel 6, stk. 1: Indeholder "rettigheder, friheder og principper"*
- *TEU artikel 6, stk. 1: Chartret skal fortolkes "under behørigt hensyn til de forklaringer, der henvises til i chartret, og som anfører kilderne til disse bestemmelser."*
 - *Chartrets artikel 52, stk. 7*
- *TEU artikel 6, stk. 1: Chartrets bestemmelser udvider ikke på nogen måde Unionens beføjelser som fastsat i traktaterne*
 - *Chartrets artikel 51, stk. 2*
- *Chartrets artikel 51, stk. 1: Finder anvendelse for medlemsstaterne "...kun når de gennemfører EU-retten."*
- *Chartrets artikel 52, stk. 1, om begrænsninger i udøvelsen af rettigheder og friheder i Chartret*
- *Chartrets artikel 52, stk. 3, om rettigheder svarende til dem, der er sikret ved Den Europæiske Menneskerettighedskonvention*

Tværgående problemstillinger

Anvendelsesområde

Artikel 51

Anvendelsesområde

1. Bestemmelserne i dette charter er rettet til Unionens institutioner, organer, kontorer og agenturer under iagttagelse af nærhedsprincippet **samt til medlemsstaterne, dog kun når de gennemfører EU-retten.** De respekterer derfor rettighederne, overholder principperne og fremmer anvendelsen heraf i overensstemmelse med deres respektive kompetencer og under overholdelse af grænserne for de kompetencer, der er tildelt Unionen i traktaterne.
2. Dette charter udvider ikke anvendelsesområdet for EU-retten ud over Unionens kompetencer og skaber ingen nye kompetencer eller nye opgaver for Unionen og ændrer ikke de kompetencer og opgaver, der er fastlagt i traktaterne.

Anvendelsesområde

- C-66/18, *Kommissionen mod Ungarn (videregående uddannelse)*
 - GATS-aftalen er en integrerende del af EU-retten – dvs. når medlemsstaterne gennemfører forpligtelser i medfør af GATS, skal de anses for at gennemføre EU-retten, jf. Chartrets artikel 51, stk. 1.
- C-709/20, CG (omtalt nedenfor)
 - Unionsborger bosiddende i UK på grundlag af nationale overgangsregler: Inden for anvendelsesområdet
- Chartrets anvendelse for EU-institutionerne:
 - C-584/17 P, *ADR Center mod Kommissionen*
 - Gennemførelse af en kontrakt (tilbagebetalingskrav vedrørende tilskudsaftaler).
 - Tilsvarende T-608/18, *Universität Koblenz-Landau mod EACEA*

Anvendelsesområde

- Retsstatsprincippet, herunder navnlig domstolenes uafhængighed
- TEU artikel 19, stk. 1, 2. afsnit: Medlemsstaterne tilvejebringer den nødvendige adgang til domstolsprøvelse for at sikre en effektiv retsbeskyttelse på de områder, der er omfattet af EU-retten.
 - Dermed kan bl.a. Chartrets artikel 47 finde anvendelse på en national retsinstans, blot denne instans kan træffe afgørelse vedrørende spørgsmål om fortolkningen eller anvendelsen af EU-retten – selvom organiseringen af den dømmende magt er en kompetence, der tilkommer medlemsstaterne
 - C-64/16, *Associação Sindical dos Juízes Portugueses*
 - C-558/18 og C-563/18, *Miasto Łowicz*: Det materielle anvendelsesområde for TEU art. 19, stk. 1, 2. afsnit, omfatter »de områder, der er omfattet af EU-retten«, uafhængigt af den situation, hvor medlemsstaten gennemfører EU-retten som omhandlet i Chartrets art. 51, stk. 1
 - C-896/19, *Repubblika*: Chartrets artikel 47 fandt ikke anvendelse, idet der var tale om en sag anlagt *actio popularis*, men TEU artikel 19, stk. 1, 2. afsnit, fandt anvendelse – og blev fortolket i lyset af Chartrets artikel 47

Anvendelsesområde

- Retsstatsprincippet, herunder navnlig domstolenes uafhængighed
 - *Polen, bl.a.*
 - Nedsættelse af pensionsalderen og skønsmæssig beføjelse til at forlænge embedsperiode tildelt præsidenten, C-619/18, *Kommissionen mod Polen*
 - Disciplinærafdelingen ved den øverste domstol (tvister vedrørende afskedigelse som følge af bl.a. regler om nedsættelse af pensionsalderen), C-585/18, C-624/18 og C-625/18, *A.K. m.fl.*
 - At dommere udpeges af præsidenten, rejser ikke i sig selv spørgsmål om manglende uafhængighed, hvis domstolsrådet, der indstiller til udnævnelse, selv er tilstrækkeligt uafhængigt af den lovgivende og udøvende magt og af præsidenten.
 - Disciplinærsystemet, sag C-791/19, *Kommissionen mod Polen*, og senest C-487/19, *W.Z.*
 - Uafhængighed og upartiskhed ikke sikret
 - Indholdet af judicielle afgørelser kunne klassificeres som disciplinære overtrædelser – herunder præjudicielle forelæggelser
 - Se også sag C-564/19, *IS*, om TEUF artikel 267
 - Præsidenten for disciplinærafdelingen havde diskretionære beføjelser til at udpege den kompetente domstol i første instans
 - Ikke sikret afgørelser inden for rimelig tid eller retten til et forsvar
 - Manglende mulighed for domstolsprøvelse af domstolsrådets indstillinger til præsidenten, C-824/18, *A.B. m.fl.*
 - Rejser ikke automatisk spørgsmål, men de hidtil eksisterende muligheder blev pludseligt afskaffet, hvilket kan skabe tvivl af systemisk karakter i offentligheden om uafhængigheden og upartiskheden af de udnævnte dommere.
 - Senest forsøg på at anvende EU-Domstolens praksis i ”modsat retning” – C-132/20, *BN m.fl.*
 - Anfægtede uafhængigheden af et dommerpanel med dommere, der dels var udnævnt under kommunismen, dels var udnævnt i en periode (før 2018), hvor domstolsrådets afgørelser ikke skulle begrundes og ikke kunne prøves
 - Udnævnelse under kommunismen: Kunne ikke i sig selv give anledning til rimelig og alvorlig tvivl i offentligheden om dommerens uafhængighed og upartiskhed.
 - Udnævnelse af et forskriftsmæssigt sammensat organ, men efter en procedure, som hverken var gennemsigtig eller offentlig eller kunne gøres til genstand for en judicial procedure: Uregelmæssighederne skal være af en sådan art og alvor, at de skaber en reel risiko for, at andre dele af statsmagten, navnlig den udøvende magt, kan udøve et skøn, der ikke tilkommer disse, hvorved integriteten af udnævnelsesproceduren bringes i fare, og der således vækkes alvorlig og rimelig tvivl med hensyn til dommernes uafhængighed og upartiskhed. Domstolen sammenholder med *A.K. m.fl.* og C-791/19, hvor lovgivningen forstærkede den lovgivende og udøvende magts indflydelse på udnævnelsen.

Anvendelsesområde

- Retsstatsprincippet, herunder navnlig domstolenes uafhængighed
 - *Andre sager*
 - C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 og C-397/19, *Asociația "Forumul Judecătorilor din România*
 - Disciplinærundersøgelser mv. af dommeres mulige lovovertrædelser og personlige ansvar for fejl. Regeringens mulighed for midlertidig udnævnelse til lederstillingerne i det relevante organ, oprettelse af en særlig, specialiseret afdeling i anklagemyndigheden med enekompetence til at efterforske og regler om personligt ansvar kan give anledning til rimelig tvivl om uafhængigheden (risiko for pression og politisk kontrol)
 - C-357/19, *Eurobox Promotion* – kravene udstrakt til forfatningsdomstole (svarende til EMD i *Xero Flor*); se også C-430/21, *RS*
 - C-896/19, *Repubblika*:
 - Premierministeren havde en særlig mulighed for at indstille en kandidat, som ikke var foreslået af det uafhængige dommerudnævnelsesudvalg. Ikke i strid med TEU artikel 19, stk. 1, 2. afsnit, idet premierministeren skulle orientere parlamentet, hvis beføjelsen undtagelsesvis blev anvendt. Desuden formentlig lagt vægt på en bevægelse i en for domstolsuafhængigheden gunstig retning, siden Malta blev medlemsstat.

Forholdet til EMRK

Artikel 52, stk. 3:

I det omfang dette charter indeholder rettigheder svarende til dem, der er sikret ved den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, har de samme betydning og omfang som i konventionen. Denne bestemmelse er ikke til hinder for, at EU-retten kan yde en mere omfattende beskyttelse.

Forholdet til EMRK

- Det overordnede billede: Konvergens
 - *Eks.:*
 - Sagerne om domstolsuafhængighed mv.
 - C-336/19, *Centraal Israëlitisch Consistorie van België m.fl.*
 - C-804/18 og C-341/19, *IX og MJ* – hovedtørklæde
 - Spørgsmålet om en skønsmargin
 - C-555/19, *Fussl Modestraße Mayr GmbH*
 - (Smh. f.eks.) C-558/14, *Khachab*
 - C-66/18, *Kommissionen mod Ungarn (videregående uddannelse)*
 - C-117/20, *bpost*
 - C-798/18 og C-799/18, *Anie m.fl.*
 - C-338/20, *D.P.*
 - C-519/20, *K*
- Markante afvigelser
 - *Overførelsessagerne (asylansøgere)*
 - *Logningssagerne*

Horisontal direkte virkning

- Domstolen har i realiteten anvendt kriterierne fra sin praksis om traktatbestemmelers direkte virkning
 - Helhedsvurdering af, om bestemmelsen er ubetinget og tilstrækkeligt præcis – og dermed egnet til at have direkte virkning.
- Ikke artikel 26 (C-356/12, *Glatzel*) eller 27 (C-176/12, *AMS*)
- Artikel 21 (C-555/07, *Kücükdeveci*; C-441/14, *Ajos* (alder); C-414/16, *Egenberger*, C-193/17, *Cresco* (religion))
- Artikel 31, stk. 2 (C-569/16 og C-570/16, *Max Planck Gesellschaft* m.fl. (årlig ferie med løn); C-55/18, *CCOO* (maksimal arbejdstid))
- Artikel 47, stk. 1 (C-414/16, *Egenberger*, C-30/19, *Braathens Regional Aviation*)
- Det må antages, at *principper*, jf. artikel 52, stk. 5, ikke kan have direkte virkning
- Influerer "charterfæstelsen" af de fri bevægeligheder og diskriminationsforbuddet i TEUF artikel 18 på rækkevidden af den horisontale virkning?

Specifikke problemstillinger

Artikel 1

Artikel 1

Den menneskelige værdighed

Den menneskelige værdighed er ukrænkelig. Den skal respekteres og beskyttes.

Artikel 1

- C-709/20, CG
 - Unionsborger med ophold i UK på grundlag af nationale overgangsbestemmelser
 - Artikel 1 anvendt i kombination med artikel 7 og artikel 24, stk. 2
 - Nægtelse af social ydelse må ikke udsætte unionsborgeren og dennes børn for en aktuel og nærliggende risiko for et brud på deres grundlæggende rettigheder efter Chartrets art. 1, 7 og 24, stk. 2.
 - Hvis sociale ydelser nægtes, skal det uao. sikres, at unionsborgeren kan leve med sine børn under værdige forhold.
- Tidligere praksis primært smh. med artikel 4 og vedrørende overførelse/udlevering mv. af udlændinge (f.eks. C-404/15 og C-659/15 PPU, *Aranyosi og Caldaru*; C-578/16 PPU, C.K.)
- Minder om C-233/18, *Haqbin* (mindreårig uledsaget asylansøgers levevilkår)

Artikel 10

Artikel 10

Ret til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed

1. Enhver har ret til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed. Denne ret omfatter frihed til at skifte religion eller tro samt frihed til enten alene eller sammen med andre, offentligt eller privat at udøve sin religion eller tro gennem gudstjeneste, undervisning, andagt og overholdelse af religiøse skikke.
2. Retten til militærnægtelse af samvittighedsgrunde anerkendes i overensstemmelse med de nationale love om udøvelsen af denne ret.

Artikel 10

- C-336/19, *Centraal Israëlitisch Consistorie van België m.fl*
 - National lovgivning, der krævede bedøvelse forud for rituel slagtning
 - Medlemsstaterne kan efter forordning 1099/2009 artikel 26, stk. 2, fastsætte mere omfattende dyrebeskyttelseskrav
 - Foreneligt med TEUF artikel 13 og Chartrets artikel 10, stk. 1 (begrænsning af hensyn til dyrevelfærden anset for proportional)
 - Vid skønsmargin ved foreningen af hensynet til dyrevelfærd og religionsfriheden, bl.a. på grund af manglende konsensus
 - Omfattende national debat
 - Mulighed for rituel slagtning uden forudgående bedøvelse i flertallet af øvrige medlemsstater – kan bringes i omsætning i Belgien
 - Domstolen anvendte også artikel 20 og artikel 22
 - Kultur- og sportsarrangementer (ikke omfattet af forordningen) ikke anset for sammenlignelige med slagtning

Artikel 13

Artikel 13

Frihed for kunst og videnskab

Der er frihed for kunst og videnskabelig forskning. Den akademiske frihed respekteres.

Artikel 13 (mv.)

- C-66/18, *Kommissionen mod Ungarn (videregående uddannelse)*
 - Krav til videregående uddannelsesinstitutioner, at der var indgået en international aftale med etableringslandet, og at institutionen udbød uddannelser dér
 - GATS, TEUF artikel 49 – og Chartrets artikel 13
 - Artikel 13 fortolket i lyset af EMRK artikel 10, jf. også forklaringerne
 - Henviser bl.a. til henstilling 1762 (2006) fra Europarådets Parlamentariske Forsamling
 - Ungarn fik ikke medhold i de påberåbte hensyn – den offentlige orden, forebygge vildledende praksis, sikre et højt kvalitetsniveau for videregående uddannelse: Ikke fremført en konkret og detaljeret argumentation for, hvordan de anfægtede foranstaltninger skulle kunne tjene til at forfølge disse formål.
 - Desuden blev Chartrets artikel 14, stk. 3, og 16 inddraget

Artikel 17

Artikel 17

Ejendomsret

1. Enhver har ret til at besidde lovligt erhvervet ejendom, at anvende den, at træffe dispositioner hermed og at lade den gå i arv. Ingen må berøves sin ejendom, medmindre det skønnes nødvendigt i samfundets interesse, og det sker i de tilfælde og på de betingelser, der er fastsat ved lov, og mod rimelig og rettidig erstatning for tabet. Anvendelsen af ejendommen kan reguleres ved lov, i det omfang det er nødvendigt af hensyn til almenvellet.
2. Intellectuel ejendomsret er beskyttet.

Artikel 17

- C-798/18 og C-799/18, *Anie m.fl.*
 - Ordning med udbetaling af beløb som incitament til produktion af solceller - beskyttede rettigheder?
 - Fremtidig indkomst: Kun beskyttet ejendom, hvis
 - den allerede er blevet indtjent,
 - den kan betegnes som en sikker fordring, eller
 - der foreligger særlige omstændigheder, der giver den berørte berettigede forventninger om at komme i besiddelse af en formueværdi.
 - Navnlig af betydning, om den nationale myndighed havde givet anledning til begrundede forventninger hos en forudseende og påpasselig erhvervsdrivende.
 - I den konkrete sag ikke sådanne indikationer herpå
- F.eks. sag T-389/19-T-394/19, *Gavazzi m.fl. mod Parlamentet*: Pension, som ved lov foreskrives automatisk udbetalt, afføder en formueinteresse for de personer, der opfylder lovgivningens betingelser.
- C-637/19, *BY* – brug af ophavsretligt beskyttet værk som bevismiddel i retstvist
 - ”overføring til almenheden” (beskyttelse af intellektuel ejendomsret, jf. også Chartrets artikel 17, stk. 2) ctr. effektive retsmidler, jf. Chartrets artikel 47)
 - Ét blandt en række eksempler på en afvejning mellem artikel 17 og andre charterrettigheder mv.

Artikel 17

- Konfiskation fra tredjemand:

- C-393/19, *OM*

- Konfiskation af sættevogn fra tredjemand (arbejdsgiver) i god tro udgjorde et indgreb i ejendomsretten
- Indgrebet i ejendomsretten (artikel 17) blev anset for uforholdsmæssigt, bl.a. henset til god tro (tredjemand hverken vidste eller kunne vide, at formuegodet blev benyttet til at begå en lovovertrædelse)
- Artikel 47-aspekt: Tredjemand havde ikke adgang til et effektivt retsmiddel, idet der ikke var direkte adgang til domstolsprøvelse, men alene til at rejse et krav mod den dømte

- C-845/19 og C-863/19, *DR og TS*

- Artikel 47 til hinder for tredjemandskonfiskation, når tredjemand (ejereren) ikke har mulighed for at optræde som part i konfiskationssagen

Artikel 21

Artikel 21

Ikke-forskelsbehandling

1. Enhver forskelsbehandling på grund af køn, race, farve, etnisk eller social oprindelse, genetiske anlæg, sprog, religion eller tro, politiske eller andre anskuelser, tilhørsforhold til et nationalt mindretal, formueforhold, fødsel, handicap, alder, seksuel orientering eller ethvert andet forhold er forbudt.
2. Inden for traktaternes anvendelsesområde og med forbehold af deres særlige bestemmelser er enhver forskelsbehandling på grund af nationalitet forbudt.

Artikel 21

- C-804/18 og C-341/19, *IX* og *MJ* – hovedtørklæde i daginstitutioner og butikker mv.
 - Begrundelse for neutralitetspolitik for så vidt angår religiøse symboler, der kan udgøre indirekte forskelsbehandling:
 - Reelt behov hos arbejdsgiveren, hvilket arbejdsgiveren skal godtgøre
 - Den ulige behandling er egnet til at sikre en ordentlig gennemførelse af neutralitetspolitikken, hvilket forudsætter, at den forfølges sammenhængende og systematisk
 - Forbuddet er begrænset til det strengt nødvendige
 - ”løjnefaldende fladedækkende symboler, der udtrykker religiøs, politisk eller ideologisk overbevisning”
 - Kan udgøre direkte forskelsbehandling, som under alle omstændigheder ikke kan begrundes
 - Kan som indirekte forskelsbehandling kun være begrundet, hvis et sådant forbud omfatter alle synlige former for udtryk for sådanne overbevisninger.
 - Begrundelse bl.a. i lyset af artikel 14, stk. 3 (fsva. daginstitutioner), og 16

Artikel 21

- C-243/19, A (Barn af Jehovas vidner – operation uden blodtransfusion i anden medlemsstat)
 - Domstolen anerkender mulig indirekte forskelsbehandling på baggrund af religion
 - Samtidig anfører Domstolen, at menneskers liv og sundhed står øverst blandt de goder og interesser, som er beskyttet ved TEUF, og at det ikke kunne udelukkes, at en risiko for et alvorligt indgreb i den sociale sikringsordnings økonomiske ligevægt kunne udgøre et lovligt formål, som kunne begrunde en ulige behandling på grund af religion.
 - Forordning 883/2004 artikel 20, stk. 1, smh. Chartrets artikel 21, stk. 1, ikke til hinder for at afvise en tilladelse efter forordningen
 - Direktiv 2011/24 artikel 8 smh. med Chartrets artikel 21, stk. 1: Afslag kræver begrundelse i det legitime mål om at opretholde behandlingskapacitet eller medicinsk kompetence (og afslaget skal være et hensigtsmæssigt og nødvendigt middel)

Artikel 24

Artikel 24

Børns rettigheder

1. Børn har ret til den beskyttelse og omsorg, der er nødvendig for deres trivsel. De kan frit udtrykke deres synspunkter. Der tages hensyn hertil i forhold, der vedrører dem, i overensstemmelse med deres alder og modenhed.
2. I alle handlinger vedrørende børn, uanset om de udføres af offentlige myndigheder eller private institutioner, skal barnets tarv komme i første række.
3. Ethvert barn har ret til regelmæssigt at have personlig forbindelse og direkte kontakt med begge sine forældre, medmindre dette er i modstrid med dets interesser.

Artikel 24

- C-709/20, CG (omtalt ovenfor vedr. artikel 1)
- C-490/20, V.M.A. (anerkendelse af forældreskab for to personer af samme køn med henblik på udøvelse af den fri bevægelighed) – artikel 7, 24 og 45
 - Trækker linjer fra C-673/16, *Coman*
- En række sager vedrørende status som ”uledsaget mindreårig” i relation til direktiv 2003/86 (familiesammenføring) og direktiv 2011/95 (kvalifikationsdirektivet)
 - F.eks. sag C-550/17, A, C-233/18, *Haqbin*, C-133/19, C-136/19 og C-137/19, *B.M.M. m.fl.*, C-768/19, *SE*, sag C-91/20, *LW*
 - Men også sag C-483/20, *XXXX*, vedr. asylproceduredirektivet (afslag på beskyttelse til faderen til to mindreårige, der havde opnået beskyttelse i en anden medlemsstat end den, hvor faderen oprindeligt fik beskyttelse)
- C-160/20, *Stichting Rookpreventie Jeugd m.fl.*
 - Chartrets artikel 24, 35 og 42 påberåbt til støtte for ugyldighed af artikel 4, stk. 1, i tobaksvaredirektivet (direktiv 2014/40).
 - Domstolen afviser, bl.a. fordi de undersøgelser, der blev påberåbt, alle stammede fra tiden efter vedtagelsen af direktivet

Artikel 28

Artikel 28

Forhandlingsret og ret til kollektive skridt

Arbejdstagere og arbejdsgivere eller deres respektive organisationer har i overensstemmelse med EU-retten og national lovgivning og praksis ret til at forhandle og indgå kollektive overenskomster på passende niveauer og i tilfælde af interessekonflikter ret til kollektive skridt, herunder strejke, for at forsvare deres interesser.

Artikel 28

■ C-28/20, *Airhelp*

- Lovlig pilotstrejke en "usædvanlig omstændighed, som ikke kunne have været undgået, selvom alle forholdsregler, der med rimelighed kunne træffes, faktisk blev truffet" (artikel 5, stk. 3, i forordning 261/2004 om kompensation til flypassagerer)?
- Domstolen besvarer benægtende: Bl.a. i lyset af Chartrets artikel 28 skal strejke mv. anses som en begivenhed, der er et led i arbejdsgiverens sædvanlige aktivitetsudøvelse, og må anses for forudsigeligt, navnlig når strejken er varslet.
- Væsensindholdet af arbejdsgiverens ret efter artikel 28 ikke tilsidesat (kan gøre sine interesser gældende med henblik på et tilfredsstillende kompromis)
- Selskabernes rettigheder efter artikel 16 og 17 måtte forliges med artikel 38 (forbrugerbeskyttelse)

■ C-928/19 P, *EPSU mod Kommissionen*

- Kommissionen ikke forpligtet til at fremsætte forslag til afgørelse om iværksættelse af en aftale på EU-plan, jf. TEUF artikel 155, stk. 2, og Chartrets artikel 28 heller ikke tilsidesat, selvom arbejdsmarkedets parter har valgt at indgive anmodning til Kommissionen herom.

Artikel 33

Artikel 33

Familieliv og arbejdsliv

1. Der drages omsorg for juridisk, økonomisk og social beskyttelse af familien.
2. For at kunne forene familieliv og arbejdsliv har enhver ret til at være beskyttet mod afskedigelse på grund af graviditet og barsel samt ret til betalt barselsorlov og til forældreorlov efter et barns fødsel eller ved adoption af et barn.

Artikel 33, stk. 2

- C-129/20, XI
 - Forældreorlov er udtryk for en social rettighed i EU, der har en særlig vigtig betydning, og som i øvrigt er fastlagt i Chartrets artikel 33, stk. 2. Retten kan derfor ikke fortolkes restriktivt.
 - Rameaftalens § 1, stk. 1 og 2, § 2, stk. 2, og § 3, stk. 1, litra b, er
 - ikke til hinder for at betinge tildelingen af en ret til forældreorlov af, at den berørte forælder har været beskæftiget uden afbrydelse i en periode på mindst 12 måneder umiddelbart forud for påbegyndelsen af forældreorloven
 - til hinder for at betinge tildelingen af en ret til en forældreorlov af, at forælderen har egenskab af arbejdstager på tidspunktet for fødslen eller adoptionen af barnet.

Artikel 37

Artikel 37

Miljøbeskyttelse

Et højt miljøbeskyttelsesniveau og forbedring af miljøkvaliteten skal integreres i Unionens politikker og sikres i overensstemmelse med princippet om en bæredygtig udvikling.

Artikel 37

- C-594/18 P, *Østrig mod Kommissionen*
 - Bl.a. Chartrets artikel 37 støttede en pligt for Kommissionen til at efterprøve, at en virksomhed ikke tilsidesætter EU-retten på miljøområdet i forbindelse med, at Kommissionen efterprøver, om virksomheden opfylder en betingelse for statsstøtte, jf. TEUF artikel 107, stk. 3, litra c.
- T-699/17, *Polen mod Kommissionen*
 - Bl.a. Chartrets artikel 37 førte til, at retsvirkningerne af en annulleret gennemførelsesafgørelse (om godkendelsesvilkår for driften af fyringsanlæg) skulle opretholdes, idet annulation med øjeblikkelig virkning ville være i strid med målene om at sikre et højt niveau af miljøbeskyttelse mv. Også et hensyn til at undgå retsusikkerhed.

Artikel 39

Artikel 39

Stemmeret og valgbarhed til Europa-Parlamentet

1. Enhver unionsborger har valgret og er valgbar ved valg til Europa-Parlamentet i den medlemsstat, hvor den pågældende har bopæl, på samme betingelser som statsborgere i denne stat.
2. Medlemmerne af Europa-Parlamentet vælges ved almindelige direkte, frie og hemmelige valg.

Artikel 39, stk. 2

- De catalanske sager (valgbarhedsaspektet)
 - C-502/19, *Junqueras Vies* (vedr. protokol nr. 7 vedr. EU's privilegier og immuniteter)
 - Kandidat, der officielt var blevet erklæret valgt til EP af Spanien, mens han var varetægtsfængslet i forbindelse med en sag om alvorlige strafbare handlinger. Han fik dermed ikke mulighed for at opfylde et krav om aflæggelse af en ed, som i national ret var opstillet som betingelse for modtagelse af valget.
 - Protokollen fortolket i lyset af Chartrets art. 39, stk. 2, TEU art. 14 og art. 1 i Akten om almindelige direkte valg af repræsentanterne i Europa-Parlamentet: Protokollens artikel 9 bidrager til at sikre effektiviteten af denne valgbarhedsret, idet den giver personer, der er blevet valgt som medlemmer af Parlamentet, mulighed for at tage de skridt, som er nødvendige for at kunne indtræde i embedet.
 - Domstolen fandt, at en person, der officielt er blevet erklæret valgt til Parlamentet, nyder immunitet efter artikel 9, stk. 2, i protokollen, selvom han var varetægtsfængslet og ikke fik tilladelse til at opfylde et nationalt krav om aflæggelse af ed.
 - Varetægtsfængslingen skulle således ophæves med henblik på at gøre det muligt at rejse til Parlamentet og dér opfylde de krævede formaliteter. Hvis den kompetente nationale ret finder, at varetægtsfængslingen herefter skal opretholdes, må den hurtigst muligt anmode Parlamentet om ophævelse af immuniteten, jf. protokollens artikel 9, stk. 3.

Artikel 47

Artikel 47

Adgang til effektive retsmidler og til en upartisk domstol

Enhver, hvis rettigheder og friheder som sikret af EU-retten er blevet krænket, skal have adgang til effektive retsmidler for en domstol under overholdelse af de betingelser, der er fastsat i denne artikel.

Enhver har ret til en retfærdig og offentlig rettergang inden en rimelig frist for en uafhængig og upartisk domstol, der forudgående er oprettet ved lov. Enhver skal have mulighed for at blive rådgivet, forsvaret og repræsenteret.

Der ydes retshjælp til dem, der ikke har tilstrækkelige midler, hvis en sådan hjælp er nødvendig for at sikre effektiv adgang til domstolsprøvelse.

Artikel 47

- C-245/19 og C-246/19, *B m.fl.*

- Væsensindholdet af artikel 47, smh. artikel 52, stk. 1, tilsidesat, når en person, mod hvem der er truffet en afgørelse, ikke har adgang til en retsinstans, medmindre den pågældende tilsidesætter afgørelsen ved ikke at efterkomme påbuddet heri og således udsætter sig for en sanktion ved den manglende efterkommelse.

- C-504/19, *Banco de Portugal m.fl.*

- Indgreb i verserende retssager (saneringsforanstaltning, som med tilbagevirkende kraft til et tidspunkt forud for anlæggelsen af et søgsmål førte til, at den sagsøgte mistede sin evne til at blive sagsøgt i den igangværende retssag, hvilket rejste tvivl om allerede trufne retsafgørelser).

- C-282/20, *ZX*

- Artikel 6, stk. 3, i EP/Rdir 2012/13 om ret til information under straffesager og Chartrets art. 47 er til hinder for national lovgivning, der ikke fastsætter en processuel fremgangsmåde, som gør det muligt, efter det forberedende retsmøde i en straffesag, at afhjælpe indholdsmæssige uklarheder og mangler, som anklageskriftet er behæftet med, og som tilsidesætter den tiltaltes ret til at modtage detaljeret information om tiltalen.

Artikel 47

- Overførelse til Polen, bl.a. C-354/20 PPU og C-412/20 PPU, *L og P*, og C-562/21 PPU og C-563/21 PPU, *X og Y*
 - "Totrinstesten" fastholdes, også i lyset af striben af domme mod Polen om manglende uafhængighed mv. i retssystemet:
 - 1) Systemiske eller generelle mangler fsva. uafhængigheden af den dømmende magt i den udstedende medlemsstat
 - 2) De systemiske eller generelle mangler kan få konkret udtryk i tilfælde af overgivelse af den pågældende person til den udstedende medlemsstat, og om personen under de særlige omstændigheder i den konkrete sag således løber en reel risiko for krænkelse af sin i Chartrets artikel 47, stk. 2, fastsatte grundlæggende ret til en retfærdig rettergang ved en domstol forudgående oprettet ved lov.
 - Mangler fsva. uafhængigheden i retssystemet i den udstedende medlemsstat, som er opstået efter udstedelsen af den europæiske arrestordre, skal indgå i bedømmelsen, når der er tale om **overlevering til strafforfølgning**, mens sådanne efterfølgende forhold kun skal indgå i bedømmelsen, når der er tale om **overlevering til straffuldbydelse**, hvis den pågældende person efter overleveringen bliver genstand for en ny retlig procedure vedrørende den afgørelse, som skal fuldbyrdes

Artikel 47

■ C-481/19, *Consob*

- Retten til ikke at udtale sig og selvinkrimineringsforbuddet – artikel 47, stk. 2, og artikel 48
- En fysisk person kan ikke sanktioneres for at nægte at give den kompetente myndighed svar, hvoraf der kan udledes et ansvar for denne person for en overtrædelse, for hvilken der kan pålægges "straf".
- Domstolen sammenholder med praksis på konkurrencerettens område, hvor en virksomhed kan være tvunget til dels at meddele alle nødvendige oplysninger om de omstændigheder, som virksomheden kan tænkes at være bekendt med, dels, om nødvendigt, at fremlægge de dokumenter om disse omstændigheder, som virksomheden er i besiddelse af, selv om de pågældende oplysninger eller dokumenter vil kunne anvendes som bevis for bl.a., at virksomheden selv har handlet i strid med konkurrencereglerne.
 - Virksomheden kan ikke generelt tvinges til at afgive tilståelse om at have begået retsstridige handlinger
 - Konkurrenceretten kan føre til pålæggelse af sanktioner over for virksomheder og virksomhedssammenslutninger – og kan dermed ikke finde analog anvendelse på rækkevidden af fysiske personers ret til ikke at udtale sig, når de er genstand for en procedure om overtrædelse af insiderhandel som i den foreliggende sag.
- Det førte til, at de relevante EU-retsakter fortolket i lyset af Chartret tillader medlemsstaterne ikke at sanktionere en fysisk person, som i forbindelse med en undersøgelse af vedkommendes forhold efter disse retsakter nægter at bistå med svar til myndighederne, hvoraf der kan udledes et ansvar for denne person for en overtrædelse, for hvilken der kan pålægges "straf".

Artikel 48

Artikel 48

Uskyldsformodning og ret til et forsvar

1. Enhver, der anklages for en lovovertrædelse, skal anses for uskyldig, indtil hans eller hendes skyld er bevist i overensstemmelse med loven.
2. Respekt for retten til et forsvar er sikret enhver, der er anklaget for en lovovertrædelse.

Artikel 48

■ C-488/19, *JR*

- Europæisk arrestordre fra udstedelseslandet baseret på en judiciel afgørelse i udstedelseslandet om i henhold til bilateral aftale at anerkende fuldbyrdelse af en straf idømt i et tredjeland
 - Rettergangen i tredjelandet i overensstemmelse med garantierne i navnlig Chartrets artikel 47 og 48

■ C-546/18, *FN*

- Administrativ afgørelse mod virksomheder om overtrædelse af direktivet om overtagelsestilbud var blevet endelig.
- Kunne denne afgørelse lægges til grund i en administrativ straffesag mod bl.a. to fysiske personer, der havde deltaget i den oprindelige procedure ikke på egne vegne, men som repræsentanter for virksomhederne.
- Chartrets art. 47 og 48 til hinder for, at denne afgørelse kunne lægges til grund i en administrativ straffesag mod bl.a. to fysiske personer, der havde deltaget i den oprindelige procedure ikke på egne vegne, men som repræsentanter for virksomhederne.
- De berørte parter i den første sag skal under den forudgående procedure til konstatering af overtrædelsen fuldt ud have kunnet udøve retten til forsvar og navnlig retten til at blive hørt. De havde imidlertid hverken kunnet gøre retten til at nægte at udtale sig gældende eller været omfattet af uskyldsformodningen vedr. de faktiske omstændigheder, som efterfølgende blev brugt til støtte for anklagen. Heller ikke adgang til effektive retsmidler til prøvelse af en sådan afgørelse for en domstol med kompetence til at træffe afgørelse med hensyn til såvel faktiske som retlige spørgsmål.

Artikel 48

■ C-338/20, *D.P.*

- En færdselsforseelse udgør en "strafbar handling", og bødestraf for en sådan lovovertrædelse er omfattet af anvendelsesområdet for bl.a. EMRK artikel 6 og Chartrets artikel 47 og 48. Se også C-439/19, *B*
- Rammeafgørelse 2005/214 om gensidig anerkendelse af bødestraf fortolket i lyset af Chartrets artikel 47 og 48 og EMRK artikel 6, stk. 3.
- Den berørte skal ved forkyndelsen oplyses på et sprog, han forstår, om de forhold, der er væsentlige for at gøre det muligt at forstå, hvad han foreholdes, eller have mulighed for at opnå oversættelse heraf hurtigst muligt.
 - Omfatter bl.a. de faktiske omstændigheder, den konstaterede lovovertrædelse, den pålagte sanktion, retsmidlerne til prøvelse af denne afgørelse og fristen herfor samt det organ, for hvilket retsmidlet skal iværksættes.

Artikel 49

Artikel 49

Legalitetsprincippet og princippet om proportionalitet mellem lovovertrædelse og straf

1. Ingen kan kendes skyldig i et strafbart forhold på grund af en handling eller undladelse, som ikke udgjorde en forbrydelse efter national ret eller international ret på det tidspunkt, da den blev begået. Der kan heller ikke pålægges en strengere straf end den, der var anvendelig på det tidspunkt, da lovovertrædelsen blev begået. Hvis der, efter at en lovovertrædelse er begået, i loven fastsættes en mildere straf, skal denne anvendes.
2. Denne artikel er ikke til hinder for, at en person domfældes og straffes for en handling eller undladelse, som på det tidspunkt, da den blev begået, var en forbrydelse ifølge de almindelige principper, der er anerkendt af alle nationer.
3. Straffens omfang skal stå i rimeligt forhold til overtrædelsen.

Artikel 49

- C-205/20, *NE* (og C-645/18, *NE*)
 - Artikel 49 ikke til hinder for anvendelse af mildere straffe
 - Kontekst: Efter C-645/18, *NE*, var national lovgivning fundet delvis i strid med kravet om proportionalitet i direktiv 2014/67 (direktivet om håndhævelse af udstationeringsdirektivet) artikel 20.
 - Det tilsidesatte ikke retssikkerhedsprincippet og det strafferetlige legalitetsprincip, at den nationale ret dermed i overensstemmelse med EU-rettens forrang måtte se bort fra denne nationale lovgivning, i det omfang det var nødvendigt for at gøre det muligt at pålægge forholdsmæssige sanktioner.

- C-231/20, *MT*
 - Bøder for ulovlige spilleautomater – TEUF artikel 56 fortolket i lyset af Chartrets artikel 49, stk. 3
 - Minimumsbøde pr. ulovlig spilleautomat uden loft over de pålagte bøders samlede størrelse accepteret – forudsat, at de samlede bøder ikke står i misforhold til den økonomiske fordel ved overtrædelserne.
 - Forvandlingsstraf pr. ulovlig spilleautomat uden loft over samlet varighed – forudsat, at den faktisk idømte forvandlingsstraf ikke er for lang i lyset af de konstaterede lovovertrædelsers grovhed.
 - To uger pr. overtrædelse i sagen gav Domstolen anledning til at pege på et muligt misforhold

Artikel 50

Artikel 50

Ret til ikke at blive retsforfulgt eller straffet to gange for samme lovovertrædelse

Ingen skal i en straffesag på ny kunne stilles for en domstol eller dømmes for en lovovertrædelse, for hvilken den pågældende allerede er blevet endeligt frikendt eller domfældt i en af Unionens medlemsstater i overensstemmelse med lovgivningen.

Artikel 50

- C-505/19, WS
 - "Red notice" (INTERPOL-efterlysning)
 - *Ne bis in idem* får afsmittende virkning på efterforskningsstadiet
 - "Tiltalefrafald" – afgørende for, om der er tale om en "frifindelse", er, om der er foretaget en vurdering af sagens realitet
 - I tvivlstilfælde kan ske anholdelse i om. "red notice", indtil det er afklaret, om *ne bis in idem* er til hinder for straffesagen
- C-665/20 PPU, X
 - Fakultativt afslag på fuldbyrdelse af en europæisk arrestordre
 - Endelig frihedsstraf for samme forhold, som arrestordren vedrører
 - En del er fuldbyrdet, en del er eftergivet i henhold til en generel amnesti
 - Afvejning af forebyggelsen af straffrihed og kriminalitetsbekæmpelse over for den berørtes retssikkerhed
- C-203/20, AB m.fl.
 - Chartret – herunder artikel 50 – fandt ikke anvendelse på ophævelse af amnesti ved lov
 - Chartret dermed ikke til hinder for udstedelse af en europæisk arrestordre mod de pågældende

Artikel 50

- C-117/20, *bpost*
 - To sanktioner til samme virksomhed for samme faktiske omstændigheder, men
 - Forskellige regelsæt (EU-konkurrenceretten hhv. sektorspecifikke regler om liberalisering af postsektoren)
 - Forudsigelighed af kumulationen
 - Koordinering mellem kompetente myndigheder
 - Samlet set proportionalitet i sanktioner